

Petra JEDLIČKOVÁ

Česká republika v procesu transformace.

**Globalizace, informační politiky v ČR, EU a USA a odraz transformace
v oblasti knihovnictví a informační vědy.**

Disertační práce

Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK

Předložená práce je pozoruhodná nejen svým záměrem, nýbrž především svým celkovým pojetím. Jejím základem je stručný, avšak systematický výklad souvislostí pojmu „informační společnost“, a to jak souvislostí historických, tak věcných, avšak ten se v dalších částech práce a zejména v jejích posledních kapitolách stává pozadím pro pokus o novou formulaci cílů informační vědy, včetně samotného pojmu knihovny jakožto otevřeného zdroje. Tato nejpůvodnější část disertace se tedy opírá o obsáhlou reflexi proměn moderní společnosti v několika rovinách (včetně relevantních proměn v její stratifikaci) a v kontextu, jímž informatika jako obor nevyhnutelně přesahuje své hranice a stýká se s analogickými proměnami v různých vědách o člověku včetně filosofie (viz pojmy jako síť, interkonektivita, viz obory jako neurověda, viz inspirace Foucaultovým výkladem vzniku moderních institucí dozírání atd.). Velkou předností práce přitom vždy je fakt, že je pevně zakotvena v praxi spjaté s provozem knihovny, a to i tehdy, když pracuje s velmi abstraktními teoretickými modely.

Kritické shrnutí současných teorií informační společnosti se velmi rozumně omezuje na věci podstatné, jak pokud jde o význam nových technologií, tak pokud jde o modifikovanou roli kultury a postavení nových médií. Jiné, neméně důležité momenty rozebírá autorka teprve v konkretizované podobě, a to především v souvislosti s možností „implementace současných teoretických přístupů“ do oblasti knihovnických a informačních služeb – problémem, který se prohlubuje, je sociální exkluze a digitální propast. Informatiku vidí v tomto kontextu jako praxi, která je při svém adekvátním rozvíjení schopna těmto problémům alespoň čelit.

Autorka ovšem implementuje nejen teorie, nýbrž i pojmy, a na těchto transferech buduje vlastní pojetí, jak je to patrné především tam, kde uvažuje o možné definici

kultury jako otevřeného zdroje. Jen drobná, historická poznámka na okraj: není vyloučeno, že tímto směrem se již snažila vyvíjet tzv. „tartuská sémiotická škola“, definující kulturu právě jako techniku získávání a shromažďování informací, která rovněž tíhla k inspiracím z oblasti neurověd. V souvislosti s kulturou jako „otevřeným zdrojem“ shrnuje Petra Jedličková rovněž (velmi aporetické a velmi aktuální) spory o formulaci duševního vlastnictví, *self-publishing*, fluidní povahu textů při jejich setkání s novými médii atd.. Svým způsobem je toto vše teoretický úvod k jádru práce, jimž je pojetí knihovny nejen jako otevřeného zdroje, ale především jako aktivního činitele svobody projevu ve virtuálním prostředí – a jako *superpanoptikonu*.

Zde je třeba číst práci velmi pozorně: Petra Jedličková se sice inspiruje Foucaultovým „panoptikonem“, avšak hodnotu tohoto obrazu (či, foucaultovsky řečeno, „diagramu“) převrací; její „superpanoptikon navazuje na přehodnocení technik „surveillance“ v současném světě, a v tomto přehodnocení klade důraz na aspekt ochraňování, bezpečí. Inspirace „panoptikonem“ je tedy relevantní nikoli proto, že tento model představuje strukturu totálního dohledu, aniž je dohlížející viděn, nýbrž proto, že vznik tohoto modelu nebyl záměrný či plánovaný, že vznikal jaksi spontánně a z různých dílčích tendencí (to také dovoluje jeho jiné čtení v jiné době), a pokud je v této jeho genezi možné spatřovat jistou analogii se vznikem sítě sítí, tedy internetu. Snad by se tedy dalo říci, že pojem „panoptikon“ zde má své oprávnění právě proto, že dovoluje radikální, přehodnocující domyšlení, tedy vznik superpanoptikonu jako sítě vzniklé propojením panoptikonů (str. 65). Důležitý je tedy „sít'ový“ ráz struktury, absence centra v ní atd. Tato proměna umožňuje definovat jinak nejen „knihovnu“, ale i její proměněnou funkci, a tedy také přehodnotit její místo v „informační“ společnosti. Snad se pokusím toto jádro práce posoudit ve stručných bodech:

1. Je-li knihovna definována jako „rozhraní“, nejde jen o překlad do jiného jazyk: chce se tím říci, že „klient“ je nejen čtenář, nejen pasivní uživatel, nýbrž (spolu)tvůrce informací. Knihovna je tedy jedním z míst, kde se informace nejen uchovávají, ale také tvoří, ale jejich tvorba je neodlučně spjata s jejich uchováváním skrze „open source“.
2. Zmínka o problému duševního dědictví, autorských práv atd. ukazuje, že k pochopení jakékoli „informační instituce“ je třeba přihlížet k tomu, jak vypadá „moc“ v informační společnosti. Myslím, že Petra Jedličková zde vystihla cosi, co na první pohled není

z Foucaulta zřejmé, totiž že moc chápe nejen z perspektivy represivní, ale také (stejně či neméně) jako cosi, co generuje tvoření. Snad se tím legitimuje přehodnocení jeho „panoptikonu“.

3. Možná by v této souvislosti bylo možné přihlédnout i k jinému pojmu z téhož myšlenkového okruhu, totiž k foucaultovsko-deleuzovskému pojmu „dispozitivu“ (viz např. Bruno Latour, *Nikdy jsme nebyli moderní*). Je to pokus konkretizovat „sít“ – jednak v sociologii, jednak v diskusích o „interdisciplinaritě“ (slovo „inter“ je v mírném napětí k představě sítě).

Těmito poznámkami chci pouze doložit, že práce Petry Jedličkové je na velmi vysoké odborné úrovni, že nejen spolehlivě referuje, ale také a především demonstruje schopnost pracovat s teoriemi a myšlenkami, domýšlet je a dospět k originálnímu pojetí. To je však velmi přesvědčivě založeno v praktickém, zacházení s „informacemi“, tedy v praxi knihovny, která se zde stává jakousi laboratoří toho, co to znamená aplikovat nová paradigmatata na tradiční instituce.

Práci prokládám za excelentní a navrhuji ji k obhájení. Doufám, že se v nějaké formě dočká i publikace.

Miroslav Petříček

Ústav filosofie a religionistiky FF UK

CAS FAMU Praha

20. XII. 07

